

Sziklay Cs. Mónika

JÓ PETŐFI, TE SEM FÉLHETSZ...¹

A „népies” Petőfi kortársi és recepciótörténeti megítéléséről

A mai nap reám nézve ünnepélyes nap. Ma – január 1. 1847 – múltam huszon-négy éves s lettem e szerint nagykorúvá... ma azonban nemcsak a legközelebbi évet gondoltam vissza, hanem egész életemet s különösen írói pályámat. Bátran ki merem lelkiesméretem ítélőszéke előtt mondani, hogy nálam nemesebb gondolkozású és érzésű embert nem ismerek, és én mindig úgy írtam és írok, amint gondolkodtam és éreztem.²

Petőfi Sándor, Pest, 1847. január 1.

*

Petőfi fellépésének, költészetének fogadtatása ellentmondásos volt az 1840-es évek irodalmában. A legszélsőségesebben eltérő véleményekkel is találkozunk egy-egy költői fordulat, vers megítélésénél. A kritikák – kiváltképp a költő életében megjelentek – közül az elutasítóak líráját érthetetlennek, korszerűtlennek, formátlannak vagy „póriásnak” minősítették.

Milbacher Róbert Petőfivel és a magyar romantika karnevalizációjával foglalkozó tanulmányában mutatott rá, hogy a magyar irodalom történetének egyik leghangosabb és leghevesebb irodalmi „botránya” zajlott az 1840-es évek középső harmadának sajtójában Petőfivel kapcsolatban. Milbacher kiemeli, hogy „úgy tűnik, hogy a nagy költő kultuszától megilletődött diakrón recepció mintegy magától értetődőnek tekinti, hogy a nagy tehetség feltűnését csakis nagyszabású kritikai fogadtatás kísérheti – még ha ez jórészt a »nagyságot felfogni nem képes« kritikusok negatív értékeléseiben nyilvánult is meg.”³ Szajbély Mihály is megállapítja Petőfi költészetének egykorú fogadtatásával kapcsolatban, hogy e tekintetben a kritikák csupán a „magyar irodalom egészségesnek ítélt és optimizmusra okot adó fejlődését igyekeztek megővni – mind a póriasság-

1 *Petőfi Sándor költeményei*. Harmadik teljes kiadás. Első kötet. Az Athenaeum tulajdona, Budapest, 1888. 56. p. *Merengés*. A költő 1843 augusztusában írta Gödöllőn, „Pönögei Kis Pál” álneven is megjelent. A vershez kapcsolódó anekdota: *Jókai Mór munkái (gyűjteményes díszkiadás)*. *Petőfi Sándorról*. 116. kötet. S. a. r. MAJTÉNYI Zoltán. Unikornis Kiadó, Budapest, 2005. 32. p.

2 *Petőfi Sándor legszebb költeményei*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest, 1919. 3. p.

3 MILBACHER Róbert: „... te pogány Anakreón”. *Petőfi és a magyar irodalomrendszer karnevalizációjának kísérlete*. In: *A magyar irodalmi kánon a XIX. században*. Szerk. TAKÁTS József. Kijárat Kiadó, Budapest, 2000. 145. p.

tól, mind a nyugati válságjelenségektől⁴; illetve a „fő követelmény változatlanul az, hogy a költő ne leereszkedjék a népi szintjére, hanem az ott talált anyagból építkezve magas költészetet hozzon létre.”⁵ E – különben méltányolható – preconcepció szellemében illették a póriasság vádjával Petőfit kritikussai: és különös módon ugyanilyen megalapozottan, ugyanezekkel az érvekkel (az értő kritikusok is, egyhangúan) bírálták az ötvenes évektől a Petőfit utánozni próbáló epigonistákat.

Milbacher Róbert 2000-ben megjelent monográfiájában részleteiben vizsgálja meg a póriasság vádjának jellegzetességeit, összegyűjtve és bemutatva az előzményeket: a Petőfit támadó korabeli kritikák közül Nádaskay Lajos 1844-es írása fogalmazza meg először a *póriasság* vádját, úgy hivatkozva erre a kategóriára, mintha komoly esztétikai hagyomány állna kijelentése mögött, amely mindenkinek hozzáférhető, sőt megtanulandó: „S ha P. ur tanulni fogja megkülönböztetni a 'népies'-t a 'pórias'-tól, s általában költő ügyekvendik lenni, s nem verselő, ha nem annyira a mennyi-, mint a minő-re lesz tekintettel, ha tárgyai választásában kissé finnyásabb lened, teljes bizonyossággal hiszem, mikép e mostani munkákat követendő művei' ismertetésénél nem lesz azok' bírálójának gáncsolni valója...”⁶ A *népies* és a *pórias* szembeállítását és elhatárolási szándékot a *Honderű* névtelen kritikusa a *népköltő* és *pórköltő* fogalmainak elkülönítésében artikulálja: „Nálunk igen gyakran fölcserélik e két kifejezést: nép és pór, ezért némely népköltőről el lehetne nálunk mondani, hogy pórköltő”. A pórköltőhöz kapcsolódó karakterjegyeket így fogalmazza meg: „Ezen urak egész eszmemenete, teremtési módja s szerében nincs egyéb a népből, mint szalona(!), pizsok, szellemszegénység és vastag szűr, melyet nyakukba akasztanak, hogy őket a finomulás' gyújtó sugárai valamint a keresztényi türekenység' csepegő keresztvize ellen egyformán védelmezze.” A *pórköltő* itt tehát a felvilágosodás vagy a kereszténység eszméi által érintetlen barbár szinonimája, míg a *népköltő* „inkább népünk szellemi egyszerűsége, megindító naivsága és hű szívességéhez tartja magát, s ez előnyöket sok valósággal tudja visszatükrözni”. A *nép* fogalma tehát a naivitás, ártatlanság, stb. képzetekkel együtt nyeri el szilárd körvonalait, míg a *pór* terminus minden ezen fogalmakkal le nem fedhető, de feltétlenül a populáris regiszter elemének tekintendő jelenségre vonatkozik – fejti ki Milbacher Róbert tanulmányában.⁷ Az egykorú kritikusok szerint a *nép* és a *pór* fogalmainak el-nem-különítése a legnagyobb hiba Petőfinél. Milbacher ugyanakkor rámutat arra, hogy a *nép* és a *pór* megkülönböztetése az ízlés – amely nyilvánvalóan a nagyobb hagyomány esztétikai (és etikai) normarendszerére vezethető vissza – annak megléte vagy hiánya mentén mehet végbe.⁸ A *népköltő* feladata a népet nemesíteni, nevelni, nem csupán „megkacagtatni”⁹ A csupán öncélú szórakoztatás, mely nélkülözi a nép nevelését, hibás, elvetendő. Ez az egyik legfőbb attribútuma a póriasságnak. Bajza ellenzi, hogy a költő leereszkedjék a *nép(i)*hez, sőt, azt javasolja, hogy a költő magához felemelje a népet.¹⁰ A fent és a lent dimenzióváltása természetesen az alantas, a nyers, „sárral szennyezett” költészethez vezet, amely egyúttal az olvasót is beszennyezi, és „potenciális veszélyforrást jelenthet

4 SZAJBÉLY Mihály: *A nemzeti narratíva szerepe a magyar irodalmi kánon kialakulásában Világos után*. Universitas Könyvkiadó, Budapest, 2005. 104. p.

5 SZAJBÉLY Mihály: i.m. 108. p.

6 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyököddel.” *A magyar irodalmi népiesség genezisének akkulturációs metódusa és pórias hagyományának vázlata*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 64. p.

7 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyököddel.” i. m. 66. p.

8 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyököddel.” i. m. 65. p.

9 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyököddel.” i. m. 71. p.

10 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyököddel.” i. m. 67. p.

a lelkiségre alapozódó »fent« szférája számára. A leereszkedés tehát olyan dimenzióváltást tételez, amely egyrészt veszélyezteti a hagyományosan *fent* karakterjegyeivel felruházott költőszerepet magát, másrészt pedig az őt hallgató közönség (ami természetesen szintén a *fenthez* tartozik) identitását.¹¹ A póriás mindaz tehát, amely faragatlanul, vagy csupán durván faragva kerül be az irodalmi berkekbe, míg a gondosan az elit irodalom arcképére csiszolgotott művekre már alkalmazható a népi kifejezés.¹²

Császár Ferenc 1845-ben az *Irodalmi Örben* megjelent tanulmányában a költő lírai hangját, póriasságát, témaválasztásait bírálja: „Ő maga, mind-ekkorig, folytonos magasztalás tárgya, a tömjéntől elmámorítva, a dicsérek által elkényeztetve s még csak a nem-helyeslő ítélet iránt is (mint már volt példa rá) elbizottan lenézővé tétetve, bírálója állását egyképpen nehezítik. [...] Avagy a puszták és csárdák félvadságban sínlő embereinek nyersen durva szójárásait hozzuk-e be a magyar művészet szent csarnokába?” – kérdezi Császár.¹³ „A híres néprománc is a számon menő juhászról; mint ebbe a szinte Kedves vendégek című költemény is, mellyeket a magyar divatlapok egyike annyira magasztalt! s örült – bizonyosan az előfizető hölgyek rovására – hogy az első valódi néprománc lapjaiban jelenhetett meg. – Nem tekintve azt, hogy hölgyek kezébe szánt lap hasábjaira illy fonóházi s csapszéki versek nem illenek, szerényen kérdi a bíráló: valjon voltak-e szívesek azon magasztaló urak kissé figyelmesen átolvasni e’ »szamárdalt«?»¹⁴ Milbacher Róbert megállapítja, hogy Császár Ferenc kritikáiban a költői szerep lefokozása, profanizálása a kritikus által vallott költészet égi isteni aspektusának kigúnyolására szolgál: „... az, aki így ír, nem a szűz músa fölkenntje, s azok, kik az így író költőt magasztalják a szent művészetnek nem avattottjai. Így dallani annyit tesz, mint a költészet istenének szép és égi ajándékával rutul visszaélni, abból csúfot üzni...” Császár ítélete szerint tehát a Petőfi által képviselt költő- és költészeteszmény valamiféle profanizáló szándékkal fordul a művészet szentsége felé.¹⁵

„Etőfi Andor” néven publikált elmarasztaló bírálatot Petőfi népies verseiről Szeberényi Lajos 1845-ben: „Kár, hogy ifjú költőnk, mielőtt a világ elébe bocsátotta volna műveit, előbb valamely tapasztaltabb íróval nem közölte azokat. [...] Mit szólhat az ilyenekhez példának okáért

11 MILBACHER Róbert: „... Földben állasz mély gyökökkel...” i. m. 69. p.

12 Sajátos, az eredetiséget érintő új elemként jelentkezik Petőfi műveinek ponyvairodalomban való megjelenése. Baros Gyula *Arany, Petőfi és a ponyvairodalom* című tanulmányában kimutatta, hogy Arany „ponyvaterméséhez” képest viszonylag kevesebb számban megjelenő Petőfi-ponyva egyrészt annak a ténynek tudható be, hogy Petőfinél kevesebb volt a ponyvakereskedelem számára értékesíthető elbeszélő elem, másrészt Petőfi műveinek közismert volta kevésbé tette lehetővé a művek nagy számban való kiadói újrafelhasználását. E valós helyzet ellenére mégis kimutatható, hogy Petőfi elbeszélő és lírai műveit teljességében vagy részleteiben a ponyvairodalom átvette, átírta, felhasználta és terjesztette – majd az átvett művet sajátjaként adta ki (Petőfi *Salgóját* felhasználva írta Tatár Péter (Medve Imre) *Salgó vára* című munkáját, a *János Vitéze* lehetett az előzménye a *Szilaj Pistának* stb.). Bár Baros általában elítéli a művek „eltulajdonítását”, az eljárásban annyi hasznot mégis lát, hogy a szerző az olvasóközönségnek így „az igaz költészet nemes italából is juttatott.” BAROS Gyula: *Arany, Petőfi és a ponyvairodalom*. Budapest, 1918. 176. p., 181. p.

13 In: *Irodalmi Ör, Az Életképek melléklapja* (1845. augusztus 16.) 4. sz. 25-29. pp., illetve *Petőfi koszorúi. Versek, vélekedések, vallomások Petőfiről*. Szerk. CSANÁDI Imre. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1973. 38. p.

14 In: *Irodalmi Ör, az Életképek melléklapja* (1845. augusztus 16.) 4. sz. 25-29. pp.

15 MILBACHER Róbert: „... te pogány Anakreón” i. m. 149. p.

valamely művelt hölgy, ha ilyen csárdások és erdei kóborok szájába illő beszédeket kénytelen olvasni?”¹⁶

Garay János leveleiből tudjuk, hogy kezdetben Petőfivel jó kapcsolatot ápolt, majd egy félreértés miatt összekülönböztek egymással - ez megszakította a közöttük addig meglévő jó viszonyt, Garay félig-meddig titkolt sajnálatára. Ezután már Petőfit – és burkoltan a Petőfit támogató Erdélyieket is – bíráló felhangok mutatkoznak meg szavaiban. 1845 augusztusában öccséhez intézett levelében Petőfit „hallatlanul elbízott, durva hangú óriásnak” nevezi: „Ez a kancsó- és betyár-literatúra (isten, bocsásd meg, hogy e szent szót illy melléknévvel kell összekötnöm, de ők tevék azzá!) már úgy is undorodást tud gerjeszteni maga iránt, minden jobb érzetűeknél, s Petőfi rögtönzött nimbusza, hallatlan elbízott, durva hangjáért, már a »pajtások« közt is kezd oszladozni, – pedig e pajtási körön kívül, azt hiszem, még éppen nem olly nagy köre van e fiatal óriásnak, hogy benne meg ne férhetne!”¹⁷

A korabeli sajtó-csatározások idején, a nagyszámban megjelenő és irodalmi „elsőséget”, népszerűséget követelő folyóiratok közül kiemelkedett a *Honderű* lapjának írói köre – az alapító Petrichevich Horváth Lázár, Nádaskay Lajos, Zerffy Gusztáv –, akik 1845-ben azzal indították meg harcukat Petőfi ellen, hogy a lap közzétette Szemere Miklós Petőfi-ellenes levelét. A Petőfi-ellenes írásokat közlő többi folyóirat mellett (*Hírnök, Életképek, Ungar, Spiegel*) a *Honderű* volt az az orgánus, amely bírálaival „nyíltan kifejezésre juttatta, hogy Petőfi költészetének és személyének lejáratásával az ember és a mű, a mű és a politikum ellen száll hadba”.¹⁸ Eképpen jellemezte a költőt Zerffy Gusztáv irodalmi levelében 1846-ban: „Petőfi mintegy legcsalhatatlanabb tükre mindazon zavart viszonyoknak, azon zabolátlan forrongásnak; ama gyűlölség és ama szerelemnek, amaz önmagát vadsággal ostromló vadságnak – melly irodalmunkban meghonosul. Az ő nagy, valóban szép tehetségében találjuk összpontosulva egész szétbomlását e fejlődésben levő – igazán szomorú irodalmi korszaknak. Az egykori lángobogású szellem, melly költőinket lelkesíté – úgy látszik, durvaság békói közé szorítottatott.”¹⁹

A már említett Nádaskay Lajos a *Honderűben Petőfi: Versek 1842-1844. A helység kalapácsa* cím alatt megjelent bírálatában is Petőfi népiességének karakterisztikáját támadja: „... az egyszerűség rovására P. úr itt-ott egészen prózaivá, néhol még ennél is alább süllyed.[...] annál nagyobb sajnálattal, de kénytelen vagyok kimondani, mikép e népköltői tehetség átlirányba kezd indulni, s (hogy kimondjam hímezés nélkül) a póriasi verselés alant-régiójába kezd mindinkább süllyedezni. Szomorú példája ennek a Helység kalapácsa főleg, s a Versek-ben számos helyek. Ama könnyűség könnyelműséggé kezd válni, s ahelyett, hogy leereszkednék költő a néphez, mellynek nyelvén szól, lealjasul a pórhoz, hogy sületlen vicceivel megkacagtassa.”²⁰

Bár a *Honderű* néha teret engedett más hangú írásoknak is (például Kunoss Endrének), egyoldalúan mégis a Petőfi-ellenes bírálatok megvalósulásaként jelent meg a köztudatban és az irodalmi életben. Innen kezdve megpecsételődött a lap sorsa, az egykorú olvasók hátat fordítottak neki.

Petőfi igen nehezen viselte az elmarasztaló kritikákat. Vallotta, hogy a kritika megléte szükséges és munkája fontos irodalmunkban, de az önmagát ért támadásokat nem viselte könnyen

16 Szeberényi Lajos „*Etőfi Andor*” álnéven írt bírálatot Petőfi 1844 novemberében megjelent *Versek I.* füzetéről. In: *Hírnök* (1845. február 25.) 16. sz.

17 Részlet Garay János öccséhez, Garay Alajoshoz írott leveléből, 1845. aug. 5.

18 <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/175.html>

19 In: *Honderű* (1846. október 20.) II/16. sz. 301. p.

20 In: *Honderű* (1844. december 21.) II/25. sz. 403. p.

– sokszor felszólalt írásaiban és verseiben is bírálóinak szavai ellen: „Irodalmunkban a kritika s a közönség véleménye annyira különböző tán még egy írórul sem volt, mint rólam. A közönség nagy része határozottan mellettem, a kritikusok nagy része határozottan ellenem van. Máskor is, ma is hosszan fontolgattam: melyiknek van már igaza? s máskor is abban állapodtam meg, hogy a közönségnek. [...] Ezelőtt csak egy évvel is, megvallom, nagyon nehezemre estek az (önmagok által úgy nevezett) kritikusok anathemái. Sok keserű órát szereztek nekem. De most már, hála istennek, ki vagyok e gyöngeségből gyógyulva, s jó izűn tudok mosolyogni, ha látom ezen új Titánokat, mint erölködnek reám Ossát és Peliont hajigálni. Sőt mindenik egy-egy Jupiternek képzele magát, kinek szemhunyorítására megrendült az Olymp... meg-megbillentik ezen Jupiterculusok az ő copfjaikat, de az Olymp nem rendül meg.”²¹

Petőfi halála után a recepció hangsúlyai inkább áttolódnak az irodalomtörténetben elfoglalt, vélt vagy valós költői helyének kijelölésére. Az 1865-ben megjelent, Toldy Ferenc által írt *Magyar nemzeti irodalomtörténet a legrégebb időktől a jelenkorig* a népies epika fejezetében tárgyalja Petőfi műveit. Toldy Ferenc – valamelyest maga is ellenállva a Margócsy által leírt kultusztörténeti főiránynak – nem tartotta az epikus Petőfit kiemelkedő alkotónak, véleménye mégis több ízben változik úgy, hogy alkotásainak egy részének kiemelkedő voltát elismeri, de nem magasztatja. Az epikus művek tekintetében pozitív megítélése csak a *János vitéz*re korlátozódik. A 143.§. fejezetben így ír Petőfiről: „Hét nagyobb költői beszélyt adott, a tisztán parodizáló Helység kalapácsán kívül (1844), melyet, amily tartalmatlan, pórias s alakítás nélküli rögtönzet volt, két év múlva szerkesztett versgyűjteményéből maga is kitagadott. Gyengék történelmi tárgyúak is (Lehel, töredék; Szécsi Mária). Nem volt érzéke a történelemhez, nem általában a nemzeti nagyság iránt a múltban, s a nemzet hősei iránt, mert azok szerencsétlenségökre urak voltak, nem parasztok vagy szegénylegények. S különben is, sem bonyolításhoz, sem a jellemzéshez nem értett; ami tanulmányt vagy átgondolást, szerkesztést vagy mûgondot követelt, nem neki való. Nem tudott saját énjéből kikelni s egy-egy vonás neki csak úgy sikerült, ha ahoz saját egyéniségéből vehette a színeket (Szilaj Pista, Bolond Istók) De egy mű van ezek közt, mely mindenha népies költészetünk legszebbjei közé fog tartozni: »János vitéz« (27. szakasz. 1844)”²²

Természetesen a XIX–XX. századi recepciótörténet és a változó nemzeti ideológiák különböző korszakai is megpróbálták a saját szempontjaik szerint megítélni és „saját arcukra formálni” a Petőfi-életművet. Így az életmű megalapozott vizsgálata és a kultuszban, a nemzeti legendáriumban elfoglalt helyének megítélése nem választhatók el egymástól. Margócsy István egy 2003-as tanulmányában a költő nemzeti legendáriumban elfoglalt helyét, annak kialakulási mozzanatait, jellemzőit vizsgálja. E tanulmányában kifejti, hogy a recepciótörténet mind a mai napig őrzi a költő érinthetlenségét, vele szemben egy egyedülálló kultikus elfogultság jut érvényre. A Petőfi-kritikákban a „zseniális emberfelettség” alakja szoros kapcsolatban áll a költészet fölél rendelt nagy princípiumokkal (természet, nép, magyarság). Mind az egykorú recepció, mind a belőle fakadó hagyománytörténet egyik legfontosabb eleme az, hogy „a költőnek mindenkivel szemben igaza van” – írja Margócsy.²³ Petőfi megítélésének kultikus egysége megközelíthetetlen, sérthetetlen. Kultikus megközelítése olykor vallásos felhangot kap: „És meghalt, mint Mózes, akit maga

21 *Petőfi Sándor legszebb költeményei*. i. m. 4. p.

22 TOLDY Ferenc: *A magyar nemzeti irodalom története a legrégebb időktől a jelenkorig*. Rövid előadásban. Pest, Athenaeum tulajdona, 1872. 178. p.

23 MARGÓCSY István: *A Petőfi-kultusz határtalanságáról*. In: *Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2003. 140. p.

az Úr temetett el, hogy senki élő a sírját meg ne találja.”²⁴ Még az 1970-es évek végén is él ez a hang: „S akik talán soha nem olvasták költeményeit, akik olvasni sem tudtak, akik 1848 nyarán megbuktatták a szabadszállási követválasztáson, akik 1846-ban hittek a ma már felejtett újságírók ripők támadásainak, akik nevét sem hallották eddig, most mind ijedt reménykedéssel nyitottak ajtót éjszaka, ha egy-egy suhanc azzal kopogtatott: itt van Petőfi!”²⁵

*

A nagy számban jelentkező elítélő jellegű kritikákkal szemben szólnunk kell az egykorú elismerő bírálatokról is. Arany János elfogult, szeretetteljes hangú levelekben fordul Petőfi felé, a számára írt második levelében már így fogalmaz: „Kedves pajtásom, Sándor!... azt akarom mondani, hogy téged épen olyan eredeti fiúnak képzelek, mint amily eredeti költő vagy; szived jóságáról, lelked aesther-tisztaságáról addig is meg voltam győződve, míg azt példával nem bizonyítád irányomban. [...] »Dicsérnek téged még a csecsszopók is« mondja a VIII. zsoltár.”²⁶

Petőfi dicsérői méltatták lírájának újszerűségét, egyedülálló újításait és már életében – időszakos eltérésekkel – felismerték kivételes hatását a magyar líra kánontörténetére. Erdélyi János és Gyulai Pál tárgyilagos tanulmányai a Petőfi-recepció kánonteremtő szövegei lettek. Kritikai dolgozatában Gyulai megrajzolja számunkra Petőfi költészetét megítélő kritikák közös jellemvonását: „Petőfit sokféleképpen fogják föl és ítélik meg. Mindenki elismeri költői nagyságát, de nem ugyanazon okból. Neki is megvan az a szerencsétlensége, mi sok nagy költővel közös: nem azon oldalról becsülik legtöbben, hol valóban nagy s utánzóik mindinkább emelik ki gyöngéit, melyeket eddig az eredetiség s összes költészetének varázsa takart.”²⁷

Báró Eötvös Józsefnek is Petőfi dalai adják „kedves benyomásait, valódi élvezeteit”, irodalmi érdemeinek megítélésében Petőfi nemzeti elkötelezettségét emeli ki. „Petőfi a szó legszorosabb értelmében magyar költő, – s ez az, mi, valamint a nagy hatásnak, mellyet művei gyakoroltak, magyarázatul szolgál: úgy egyszersmind irodalmi érdemeinek legfőbbikét képezi. Petőfi népszerű a közönségnél, mert magyar; nem népszerű kritikuskaink nagyobb része előtt, mert kritikánk eddig minden művet egészen idegen szempontból s szabályok szerint ítélte meg, miben egyszersmind azon csekély hatásnak, mellyet kritikánk eddig irodalmunkban gyakorolt, okát találjuk fel.” – jelenti ki a *Pesti Hírlap*ban megjelent cikkében 1847-ben.²⁸

Pulszky Ferenc névtelenül megjelentetett tanulmányában a költő népiességét dicséri, forradalmi költészetével szemben: „Ötödfélszáz lírai költeménnyel lepte meg Petőfi az öt év alatt az olvasó közönséget, melyek közül több négyszáznál a legközelebb lefolyt három év szüleménye. Ezen szám bizonyítja a költő képzelődésének termékenységét, ezen ritka tulajdönt, melyet íróink nagy részénél sajnosan nélkülözünk, s mely oly fiatal költő jövője iránt a legszebb reményeket ébreszti. [...] Verseinek egynegyede valóságos népdal, tárgyra s alakra nézve hasonló a jobbához azok közül, melyeket Erdélyi kezeiből annyi örömmel vett a magyar közönség; az utánaözha-

24 MARGÓCSY István: „... Égi és földi virágzás tükre...”. *Tanulmányok a magyar irodalmi kultuszokról*. Holnap Kiadó, Budapest, 2007. 115. p.

25 SZIGETHY Gábor: *Shakespeare-t olvasó Petőfi*. Magvető Kiadó, Budapest, 1979. 206. p.

26 Kelt: Szalonta, 1847. február 28.

27 GYULAI Pál: *Kritikai dolgozatok. 1854-1861*. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1908. 46. p.

28 In: *Pesti Hírlap* (1847. május 14.) I/880. sz. 315. p.

tatlan naivság, az alföldi zamat, a népies jellem, mely bennök leng, maradó becsúvé teszi Petőfi népdalait.”²⁹

Pákh Albert, a költő kortársa és feltétlen csodálója 1847-ben a *Pesti Hírlap*ban védi meg Petőfit az ellene szóló kritikák igazságtalan eljárásával szemben: „Hányszor folyamodtak ellenei azon nyomorú modorhoz, hogy a költőt látszólag dicsérték, midőn legjobban ócsárolták, munkáiban gyakran magasztalták, kiemelék gyöngébb dolgozatokat, ellenben a fényes pontokat szándékosan elmellőzték, a víg s a tréfás verseket komoly hangon bírálák, a tragikai gondolatokból vicceket erőlködtek kifacsarni, azután a költőnek tanácsot adtak, mellyeket, ha követ, hasonló lesz azon szendebáj-szű-inger féle poétákhoz, kik nappal is olly komikus arckifejezéssel a holdat keresik, hasonló bírálói egy részéhez.”³⁰

Dobrossy István, a sokszor név nélkül vagy álnéven (D...y I., Severin, Szeverin) dolgozó kritikus 1845-ben *Irodalmi levelek Constanciához* című értekezésében Petőfit védve kikel Császár elmarasztaló bírálata ellen: „Bátran ki lehet mondani, hogy ő valódi lángész. Hibák nélkül ő sincs, mert gyarló, halandó, esendő ember, de azért tűzlelke magas szárnyalatával, villámként tört magának saját, önállású utat a magyar irodalom egén, s most már a legfényesebb, legnagyobb csillagzatok közt ragyog ő itt, hideg gúnymosollyal tekintve az apró, hulló csillagocskák irigy kacsintásait. [...] Olvasta-e kegyed Császár bírálatát Petőfi valamennyi költeményeiről? – Ha igen, akkor bizonyosan tudom, hogy kegyed is velem bosszankodott azon bírálat méltánytalanságán s ferde, félszeg felfogású nézetein. Petőfit egészen más szempontból kell felfogni, méltányolni; ő nem betegesen érzélgő, üres, elkoptatott szavakkal nyögdecslő, halvérű saloni poéta; ő az egészséges természet, a nép; mi több, a tősgyökeres magyar nép költője, kinek legtöbb költeményét úr és pór egyaránt megérti, lelkesedve fogadja.”³¹

Császár Elemér véleménye szerint Dobrossy bírálatának jelentősége abban áll, hogy a „költő genialitásának bátor hangoztatása mellett” szembeállítja benne Petőfi költészetét Császár Ferenccével és kimutatja köztük a mély szakadékot, mely „Petőfi erővel telt, reális, természetes, egyéni líráját elválasztja a korabeli lágy, siránkozó, affektált, tartalmatlan lírától. Az ellentétek egész sorozatát konstruálja a két irány elválasztására, s minden szempontja értékes, minden ítélete igaz.”³² Meltzl Hugó később folytatja a Dobrossy-féle, patetikus túlzásokat: *Gondolatok Petőfiről* című munkájában a „poeta doctus” magasságaiba emeli a költőt: „Petőfinél nagyobb lyrikust nehezen lehetne elképzelni; mert hozzá képest még egy óriási Pindaros és Goethe is didaktikus lantosok, következőleg némileg szárazak: Pindaros nagyszerű himnusai és ódái tele lévén jelentéktelenebb élőkire való alkalmi czélzásokkal, Goethe bőbeszédűbb compositiójából pedig hiányozván a Petőfi szűzies lángja...”³³

Szinte lehetetlen felsorolni minden írot, lírikust, kritikust és barátot, aki életében támogatásáról biztosította a költőt. A barát Egressy Gábor, a lapkiadó Vahot Imre, az írófejedelem Jókai Mór, az írotárs Szemere Pál, a bölcselő Erdélyi János és a kritikus Gyulai Pál, a katonatárs Szekrényesy

29 In. Szépirodalmi Szemle (1847. május 2.) I/18. sz. 277. p.

30 In. Pesti Hírlap (1847. január 31.) I/822. sz. 68. p.

31 *Irányok. Romantika, népiesség, pozitívizmus.* In. *A magyar kritika évszázadai.* Szerk. SÖTÉR István. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1981. 295-296. pp.

32 CSÁSZÁR Elemér: *A magyar irodalmi kritika története a szabadságharcig.* Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1925. 299-300. pp.

33 MELTZL Hugó: *Gondolatok Petőfiről.* In. *Petőfi könyvtár IX. füzet.* Szerk. ENDRÓDI Sándor – dr. FERENCZI Zoltán. Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása, Budapest, 1909. 181. p.

András, az erdélyi református lelkész Medgyes Lajos, a későbbi epigonköltő Szelestey László és Lisznyay Kálmán, Zalár József, Kerényi Frigyes és Lévy József – mindannyian sokat tettek a Petőfit megillető, magasztaló pozitív kritikai hang érvényre jutásáért.

Petőfit bírálni és dicsérni is hálátlan feladat lehetett. Jókai anekdotája örökíti meg Petőfi egyik „lírai riposztját” a szalon-esztétikusokkal szemben:

„Mikor Petőfit Császár Ferencék meg a Honderüisták megtámadták, 1842. május 22-én póriasságot vetve a szemére s ajánlva neki finomabb, modort, kapta magát, összebeszélt Frankenburggal meg velem, hogy majd ír ő egy olyan ostoba hülye verset, amilyent a szalon-esztétikusok kívánnak, azt beküldi hangzatos név alatt a Honderünek. A Honderü ki fogja adni, mink aztán majd nekiesünk ketten s pompásan kifigurázzuk a Honderüt a fenomenális zsenijével együtt. Csakugyan megírta a verset, beküldte a lapnak. Ki is adták, szerkesztői csillag alatt jól feldicsérve. Petőfi rohan hozzám a vers megjelenése után. »No! Hát olvastad?« – »Olvastam, de az egészen jó vers, nem tudsz te rossz verset írni, ha akarsz sem.« – Összeszidott. »Te is olyan számár vagy, mint Frankenburg!« Már akkor Frankenburg kiveszekedte magát vele, hogy máskor, ha »ilyen verset« ír, ne küldje a Honderünek – hanem az Életképeknek.”³⁴

34 *Jókai Mór munkái...* i. m. 32-33. pp.